

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן
ליישוב קושיא זו:

מה טעם אין השום והשמן בטלין אגב
המקפה — הואיל וזר לוקה עליה בכזית.

כלומר: היות ומצינו שיתחייב אדם על
אכילת התרומה, וכגון שיאכל כזית בצירוף
של השום והשמן עם המקפה, לכן חשובה
היא התרומה ואינה בטילה. (7)

והרי מאי טעמא אם יאכל ממנו כזית יהא
חייב?!

וכי לאו, האם לא משום דהיתר מצטרף
לאיסור, ועל כן כשיטול כזית מן החולין
והתרומה כאחד, יתחייב הזר על אכילת
תרומה, על אף שלא אכל מהתרומה עצמה
כזית. (1)

הרי מבואר מהמשנה הזאת שאף בשאר
איסורין היתר מצטרף לאיסור, ואיך אמר רבי
יוחנן שבכל איסורין שבתורה אין היתר
מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר?!

אמר ליה רב דימי לאביי:

לא כאשר הבנת, שהוא מתחייב על השום
והשמן של התרומה כשהוא יאכל שיעור
מהם כזית בצירוף המקפה.

אלא, מאי "הואיל ולוקה עליה בכזית"
שאמר רבי יוחנן —

כגון דאיכא במקפה כזית של תרומה,
שאפשר לאוכלה בכדי זמן של אכילת
"פרס", חצי ככר לחם העשוי מחטים.

[בככר כולו יש שיעור של שמונה ביצים,
ובמחציתו שיעור של ארבעה ביצים].

דהיינו, כשיעור זמן אכילה של לחם בשיעור
ארבע ביצים.

כלומר: שיעור פיזור כזית מן התבלין על פני
המקפה היה כזה, שכאשר יאכל מן המקפה
והתבלין שעליו במשך זמן של "אכילת
פרס", תצטבר התרומה שאכל לכדי כזית. (2)

מקום היות ואילו היתה זו תרומה דאורייתא היה
לוקה עליה בכזית לכן חשובה היא ואינה
בטילה.

1. הוקשה לתוספות: למה לי כל זה? והרי היות
ומבואר בסוגייתנו שאם יכול הוא להתחייב על
התרומה אז היא אינה בטילה, אם כן לימא
בפשטות: הואיל ויכול ללקט את השמן והשום
ולאכול מהם כזית, לכן אינם בטלים?!

וכתבו התוספות: "אין דרך אכילתו בכך.
ומשום הך טעמא [שיכול ללקטו], לית לן למימר
שלא יתבטל אגב המקפה".

2. לשון התוספות הוא: "דאיכא כזית בכדי
אכילת פרס, שאם אוכל ממנו שיעור פרס שהן

מקום; והיא שיטה ממוצעת בין שניהם]:
הקושיא היא, כי מאחר שאין אוכל מקבל
טומאה בפחות מכביצה אלא מדרבנן, אם כן יש
לנו לומר שייבטל התבלין אגב המקפה ואף
שאינו מעורב בה.

ומדברי ה"קרן אורה" בביאור דברי התוספות
בסוגייתנו, נראה שהם נוטים לפירוש ר"י, ועל
כן נתבאר בפנים כפי שיטתו.

7. ביארו התוספות, שאף על גב שהשום אינו
תרומה מדאורייתא, שהיא אינה נוהגת מן התורה
אלא בדגן תירוש ויצהר, וכמבואר בהמשך
הסוגיא, ואם כן הרי לא ילקה עליה בכזית,
[ובסוגיא מבואר שבדוקא אנו אומרים שילקה
עליה, כלומר: שיעבור איסור דאורייתא]; מכל

ובאופן זה הוא חייב על כזית התרומה אף בלי הצטרפות המקפה, כי שיעור זה של "אכילת פרס" הוא שיעור של השהייה מתחילת האכילה ועד סופה כדי לצרף בכך את כל אכילות התרומה לאכילה אחת של כזית.

אמר ליה אביי לרב דימי:

וכי אכילת איסור המעורב בהיתר במשך זמן של אכילת פרס —

דאורייתא היא?! (3)

אמר ליה רב דימי לאביי: אין, אכן דין דאורייתא הוא.

אמר ליה אביי לרב דימי: אי הכי, שכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא, תיקשי מה שנחלקו רבי אלעזר וחכמים בכותח הבבלי (מאכל חלב שיש בו קמח) שלדעת רבי

אלעזר עובר עליו בלאו, (4) ואילו חכמים נחלקו עליו. והניחה הגמרא עתה שיש בכותח כזית חמץ בכדי אכילת פרס, והשתא תיקשי:

אמאי פליגי רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי?

והרי על אף שאין הם דורשים "כל מחמצת לא תאכלו", מכל מקום יהא אסור לאכול את הכותח משום שאוכל הוא כזית חמץ בכדי אכילת פרס?! (5)

אמר ליה רב דימי לאביי:

הנח לכותח הבבלי, שאין לך להביא ראייה הימנו.

היות דממה נפשך, ליכא באכילתו כזית בכדי אכילת פרס. כי —

ארבע ביצים יש לו כזית תרומה, ולהכי חייב, ולא בטיל".

והיינו, שאם יש בתערובת כזית איסור הנאכל בכדי אכילת פרס מהתערובת, אין האיסור בטל ברוב.

ועיין בר"ש משאנץ על משנה זו, ובדברי החזון איש בסוגיה בפסחים, שדנו בהרחבה כיצד קשור שיעור אכילת הפרס לענין ביטול ברוב.

3. הקשו התוספות: והרי משנה היא בכריתות יב ב "כל אוכלים מצטרפים בכדי אכילת פרס"?! וחילקו התוספות בין אכילת איסור בעינו במשך זמן של אכילת פרס, לבין אכילת איסור כשהוא בתערובת. ולשונם מאד מגומגם כמו שכתב ב"קן אורה", וראה שם ביאור כוונתם, [הובאו דבריו ב"ארוי הלכנון" אות פז], וכן כתב הר"ן

בחידושו לפסחים, שנידון הגמרא כאן הוא על ידי תערובת.

4. ראה בהקדמה שהובאה מחלוקת זו.

5. א. תמהו התוספות: והרי יש לומר, אין הכי נמי, שאם יאכל כל כך הרבה עד שיצטרף כזית בכדי אכילת פרס אכן יעבור אף לחכמים, ולא נחלקו אלא באופן שאכל כזית בלבד, ולכן אין הוא עובר לדעת חכמים?! וראה מה שיישבו.

ב. דברי הגמרא צריכים ביאור: הרי אף לאביי עצמו, שהוא סובר היתר מצטרף לאיסור בכל התורה - תיקשי: למה נחלקו חכמים על רבי אלעזר, והרי "היתר מצטרף לאיסור"?!

ולפי גירסתנו בסוגיא בפסחים מד א, אכן מקשה הגמרא שם על אביי "אלא מאי, משום דהיתר מצטרף לאיסור, סוף סוף, אמאי פליגי

איתיביה אביי לרב דימי, שאמר אכילת כזית איסור בתערובת בכדי אכילת פרס דאורייתא, מהא דתניא:

שתי מדוכות שכותשים בהם תבלינים [כגון פלפל וזנגביל], אחת היה בה תבלין של תרומה, ואחת היה בה תבלין של חולין.

והיו לפניהן (8) [לפני המדוכות] שתי קדירות, אחת היה בה תבשיל של תרומה, ואחת היה בה תבשיל של חולין.

ונפלו התבלינים שבשתי מדוכות אלו, לתוך התבשילים שבשתי קדרות אלו [תוכנה של כל מדוכה לקדירה אחת], ואין ידוע לאיזו קדירה נפלה תכולת כל אחת מהמדוכות –

הרי שתיהן [שתי הקדרות] מותרות.

קדירת החולין מותרת באכילה לכל אדם, וקדירת התרומה מותרת באכילה לכהן. (9)

והיינו, אין לנו לחשוש שמא נפל והתערב בקדירת החולין התבלין של תרומה, האסור באכילה לזר.

ומשום שאני תולה לקולא – באיסור דרבנן – ואומר: חולין לתוך חולין נפלו, ותרומה

אי דקא שריף ליה מישרף (6) [גומע מהכותח כמות שהוא], ואז אכן יש באכילתו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, הרי בטלה דעתו של אדם האוכל בצורה שכזאת אצל כל אדם!

שהיות ואין דרך לגמוע את הכותח, אלא רק לטבל בו מאכלים אחרים, וכך לאוכלו קמעא קמעא, הרי מי שגומע מן הכותח, אין זו דרך אכילתו של הכותח, ואין חייבים על אכילה שכזאת. (7)

ואי מישטר קא שטר [אכל את הכותח על ידי טיבול] כדרך בני אדם, הרי לא משכחת [לא תמצא] שיצטבר כזית חמץ בכדי שיעור זמן של אכילת פרס.

דבר איסור שהתערב ברוב היתר, מותר לאכול את כל התערובת.

אלא שיש מקומות שבהם הגבילו חכמים את ההיתר הזה, כדי שלא יבואו אנשים לטעות ולהתיר דברים האסורים, ודרשו שמלבד הביטול ברוב, תהא קיימת גם אפשרות של "תליה", לתלות את ההיתר בדבר המותר, וכפי שיתבאר להלן.

אפשרות זאת של "תליה", נקראת בפי חכמים "שאני אומר". דהיינו, שאני יכול לתלות ולומר שההיתר לא נאסר כלל.

רבנן עליה דרבי אלעזר בכותח הבבלי".

ואולם התוספות שם מחקו פיסקא זו מן הגמרא, וביארו שם בשני אופנים שאין זו קושיא על אביי, ראה שם; וראה עוד מה שכתבו בזה התוספות כאן, ומה שכתב על דבריהם ב"קין אורה", וראה "ארזי הלבנון" אות צג ואות קט.

6. לשון גמיעה הוא.

7. כתבו התוספות בשם רש"י שאם אוכל את

הכותח בדרך זו אינו חייב כיון שבטלה דעתו אצל כל אדם. אך התוספות עצמם פירשו, שאם אכן יאכל כן יהיה חייב, אלא שאין הברייתא עוסקת באופן זה כיון שאין דרך לאוכלו באופן זה.

8. הוגה על פי הסוגיא בפסחים מד א.

9. אין כל חידוש בכך שקדירת התרומה מותרת לכהן, והחידוש הוא שקדירת החולין מותרת לזר.

לתוך תרומה נפלה.⁽¹⁰⁾

איתיביה אביי — לרב דימי שאמר: אכילת כזית בתערובת בכדי אכילת פרס דאורייתא — מהא דתניא:

שתי קופות, אחת יש בה דגן של תרומה, ואחת יש בה דגן של חולין, ולפניהן שתי סאיין של דגן, אחת של חולין ואחת של תרומה [דאורייתא, שהרי של דגן היא] —

ונפלו אלו לתוך אלו [כל סאה נפלה לאחת הקופות] **שניהם** [תכולת שתי הקופות] **מותרין**, כלומר: קופת החולין מותרת לזר, וזו של תרומה לכהן —

ומשום שאני תולה ואומר: חולין לתוך חולין נפלו, תרומה לתוך תרומה נפלה.

ואי סלקא דעתך כדעת רב דימי, שתערובת שמצויה בו כזית איסור בכדי אכילת פרס אסור לאוכלה מן התורה —

אמאי אמרינן "שאני אומר"?

והרי אם יאכל זר מן התערובת עד שיצטרב כזית בכדי אכילת פרס, יהא עובר איסור דאורייתא?!

בשלמא לדידי, דאמינא, שאני מפרש את א-12 טעם המשנה בטבול יום משום ד"היתר מצטרף לאיסור", לא יקשה עלי מדוע אנו תולין לקולא, והרי היתר מצטרף לאיסור מן התורה —

משום שיש לפרש את הברייתא שהיא עוסקת בכגון דנפיש חולין [רבים הם

ואי סלקא דעתך: אכילת כזית תרומה מעורבת בכדי אכילת פרס אסורה מדאורייתא, נמצא, שאם אכן נפלה תכולת מדוכת החולין לקדירת התרומה, הרי כשיאכל את התבשיל שבה יעבור על איסור דאורייתא, כי בתוך זמן של אכילת פרס יאכל כזית איסור של תרומה —

ואם כן אמאי אמרינן: "שאני אומר", והרי אין לתלות לקולא ולומר "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא כאשר אין חשש איסור דאורייתא?!

אמר ליה רב דימי לאביי:

אלא מאי רצונך להוכיח מכאן, שכזית בכדי אכילת פרס אינה מדאורייתא, ובהכרח לפרש את טעם המשנה בטבול יום משום ש"היתר מצטרף לאיסור"?!?

והרי אף לדבריך תיקשי: אמאי אמרינן "שאני אומר"? והרי היתר מצטרף לאיסור, ובאכילת כזית מן התערובת הרי הוא עובר על איסור דאורייתא, ולמה אנו תולים לקולא ואומרים: תרומה לתוך תרומה נפלה ולא לתוך חולין?!

אלא בהכרח עלינו לומר: הנח לתרומת תבלין — בה עוסקת הברייתא — שאין להביא הימנה ראייה, היות וכל עיקרה דרבנן היא, כי אילו מן התורה אין תרומה אלא בדגן תירוש ויצהר, ולכן אנו תולים לקולא ואומרים: "חולין לתוך חולין נפל, ותרומה לתוך תרומה נפלה".

10. מלשון רש"י בסוגיא בפסחים מד א ד"ה שאני אומר, משמע שדין זה הוא משום ש"ספק